

ДОРНОД АЙМГИЙН
ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР

Баянтүмэнгийн гудамж, 9 дүгээр баг
Хэрлэн сум, Дорнод аймаг, 21000
Утас: 7058-3040, факс: 7058-4681
Цахим шуудан: azdtg@dornod.gov.mn
Цахим хуудас: Dornod.gov.mn

2023.05.19 № 2/1865
танай 2023.04.25-ны № 121/948 -т

Г ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАНГАХ ҮНДЭСНИЙ Г
ХОРООНЫ АЖЛЫН АЛБАНЫ
ДАРГА Б.БОЛОРСАЙХАН ТАНАА

Таны амгаланг айлтгая,

Орон нутаг дахь хүний эрхийн төлөв байдлыг
тайлагнах илтгэх журмын 3.2-т заасны дагуу Дорнод
аймгийн хэмжээнд Хүний эрхийн төлөв байдлыг
хангах чиглэлээр хийж хэрэгжүүлсэн ажлын тайланг
гарган хүргүүлж байна.

Хавсралт: 18 хуудастай

Хүндэтгэсэн,

ДАРГА

П.БАТ-ӨЛЗИЙ

212309601

ХҮНИЙ ЭРХИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТАЙЛАН

Нэгдүгээр бүлэг. Хүний эрхийг хангах үндэсний механизм

А. Хүний эрх, эрх чөлөөг хангах үндэсний чадавхийг дээшлүүлэхэд хувь нэмэр оруулж, хүний эрхийг хангах үндэсний механизмыг хэрхэн дэмжиж ажилласан мэдээлэл:

Монгол Улсын Их Хурлын 2003 оны 10 дугаар сарын 24-ний өдрийн “Монгол Улсад хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөр батлах тухай” 41 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр зүйлийн 1.1-д зааснаар Хүний эрхийг хангах үндэсний механизмын нэг бүрэлдэхүүн хэсэг нь гүйцэтгэх байгууллага байна гэж тодорхойлсон.

Гүйцэтгэх эрх мэдлийг хэрэгжүүлж байгаа аймгийн Засаг дарга, түүний ажлын алба тамгын газар нь аймгийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд үйлчлэх хүний эрхийг хангахтай холбоотой бодлогын баримт бичгүүдийг боловсруулж, аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлаар батлуулан хүний эрхийг хангах үндэсний механизмыг дэмжин ажиллаж байна. Тухайлбал Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлд заасан хүний сурч боловсрох, эрүүл мэндээ хамгаалуулах, эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг хангахад илүү анхаарч, дараах арга хэмжээг авч ажиллаж байна.

- Хүн амд эрүүл аж төрөх ёсыг хэвшүүлэн, нотолгоонд суурилсан оношлогоо эмчилгээний шинэ технологийг нэвтрүүлэх зарчмаар тусламж үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулан, эрүүл дундаж наслалтыг уртасгах зорилгоор “Эрүүл мэндийн тогтолцоог бэхжүүлэх дэд хөтөлбөр/2017-2026 он/-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын 2017 оны 04 дүгээр сарын 27-ний өдрийн 02 дугаар тогтоолоор батлуулсан.

- Аливаа болзошгүй эрсдэл, гамшиг ослоос урьдчилан сэргийлэх, иргэдийн аюулгүй байдал, амь нас, эрүүл мэндийг хамгаалахад олон нийтийн тэгш оролцоо, идэвхийг өрнүүлэх, хүүхэд залуучуудад хүнлэг, энэрэнгүй ёс зарчмыг сурталчлан дэлгэрүүлж, амьдрах ухаанд сургах зорилгоор “Хүмүүнлэгийн дэд хөтөлбөр/2020-2024 он/-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2019 оны 11 дүгээр сарын 18-ний өдрийн 72 дугаар тогтоолоор батлуулсан.

- Монгол үндэсний их баяр наадам, төрийн. ёслол, зан уламжлал бүхий бөхийн спортын дэг жаяг, их өв соёлоор өсвөр залуу үеэ хүмүүжүүлж, тив дэлхий үндэсний хэмжээнд алдар цолтой бөхчүүдийн залгамж халааг тогтвортой бэлтгэх зорилгоор “Үндэсний бөхийн спортыг хөгжүүлэх дэд хөтөлбөр /2020-2023 он/-ийг

боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2019 оны 12 дугаар сарын 02-ны өдрийн 79 дүгээр тогтоолоор батлуулсан.

- Залуучуудын нийгэм, соёлын амьдралд идэвхтэй, тэгш оролцох, хувь хүний хөгжилд бодитой хувь нэмэр оруулах таатай орчин бүрдүүлэх замаар эх оронч үзэлтэй, эх нутагтаа ажиллаж хөдөлмөрлөх чин хүсэлтэй, бүтээлч хариуцлагатай, эрүүл бие бялдартай, амьдрах ухааны боловсролтой иргэн болоход нь дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих хөтөлбөр /2021-2024 он/-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдрийн 81 дүгээр тогтоолоор батлуулсан.

- Хүүхдийн эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах, сурч боловсрох, хөгжих, хамгаалуулах, нийгмийн амьдралд оролцох эрхийг хангахад эцэг эх, асран хамгаалагчдын үүрэг оролцоог нэмэгдүүлэх, хүүхэд хамгааллын тогтолцоог салбарын байгууллагуудын оролцоотойгоор сайжруулан хүүхдэд ээлтэй орон нутгийг бэхжүүлэх зорилгоор “Хүүхдэд ээлтэй орон нутаг хөтөлбөр /2021-2024 он/-ийг Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 11 дүгээр 30-ны өдрийн 82 дугаар тогтоолоор батлуулсан.

- Ахмад настнуудыг нийгмийн амьдралд тэгш оролцож хөгжих, боловсрох, хөдөлмөр эрхлэх, ахмадаа хүндэтгэх, залуу үеийнхэнд ахмадын эх оронч, хөдөлмөрч дайчин уламжлал, төрөө дээдлэх үзлийг өвлүүлэн ахмад, залуу үеийнхний алтан хэлхээг бэхжүүлэх, ахмадын хамгааллыг нэмэгдүүлэх зорилгоор “Ахмадын ачлал хөтөлбөр /2021-2024 он/-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдрийн 83 дугаар тогтоолоор батлуулсан.

- Боловсролын чанарыг дээшлүүлэхэд уламжлалт сургалтын арга зүйг дэвшилтэт техник технологитой хослуулан хэрэгжүүлэх, салбарын гадаад, дотоод харилцааг бэхжүүлэх, багшийн ур чадварыг тасралтгүй дээшлүүлж, тэдний нийгмийн асуудал, амьдралын чанарыг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор “Эрдэм хөтөлбөр /2021-2024 он/-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдрийн 84 дүгээр тогтоолоор батлуулсан.

- Зорилтот өрхийн хөдөлмөрийн насны, хөдөлмөр эрхлэх чадвартай иргэнийг тодорхойлж, тэдгээр өрх, өрхийн гишүүдийн эрэлт, хэрэгцээ, санаачилга, боломжид тулгуурлан хөдөлмөрт бэлтгэх, ажилд зуучлах, мэргэжлийн ур чадвар олгох, ажлын байр бий болгоход нь дэмжлэг үзүүлэх зэрэг үйлчилгээг багцлан хүргэх замаар хөтөлбөр хэрэгжих хугацаанд 400 өрх, иргэнийг ажилтай орлоготой болгож, амьжиргааны түвшинг тасралтгүй дээшлүүлэх зорилгоор “Нэг өрх-нэг ажлын байр

хөтөлбөр /2021-2024 он/-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдрийн 85 дугаар тогтоолоор батлуулсан.

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн асуудлаархи хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх, тэднийг нийгмийн бүхий л харилцаанд бүрэн дүүрэн оролцох, ая тухтай амьдрах, хөгжих боломжийг нэмэгдүүлэх, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн талаарх ойлголт, хандлагыг олон нийтэд төлөвшүүлэх, тэдэнд тэгш хүртээмжтэй байдлыг нэмэгдүүлэх замаар ээлтэй нийгмийн орчинг бүрдүүлэх зорилгоор “Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөгжил, хамгааллын хөтөлбөр /2021-2024 он/-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдрийн 86 дугаар тогтоолоор батлуулсан.

- Орон нутгийн хөгжилд эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлэх, эмэгтэйчүүдэд хууль эрх зүйн болон гэр бүлийн боловсрол олгох, тэдний хөгжлийг дэмжих зорилгоор амьдралын чанарыг сайжруулах, гэр бүлийн хүчирхийллийг бууруулах болон нийгмийн эрх тэгш харилцааг бий болгох зорилгоор “Эмэгтэйчүүдийн хөгжил хөтөлбөр /2021-2024 он/-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдрийн 87 дугаар тогтоолоор батлуулсан.

- Англи хэл сурах бүх нийтийн хөдөлгөөн өрнүүлж, англи хэлийг мэдээлэл, албан хэргийн харилцаа, хэрэгсэл болгон хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх хүрээнд англи хэлний багш нарын ур чадварыг нэмэгдүүлж, англи хэлний сургалтын чанарыг дээшлүүлэх, “Англи хэлтэй-Дорнодчууд” аян өрнүүлж, англи хэлний сургалт зохион байгуулах иргэн, сургалтын төвүүдтэй хамтран ажиллаж, англи хэлтэй иргэд, оюутан залуучууд, төрийн албан хаагчдын тоог нэмэгдүүлэх зорилгоор “Англи хэлтэй Дорнодчууд хөтөлбөр /2021-2024 он/-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 11 дүгээр 30-ны өдрийн 88 дугаар тогтоолоор батлуулсан.

- Дорнод аймгийн оюутан суралцагчдыг эх оронч үзэлтэй, нийгмийн хариуцлагатай, харилцааны ёс зүйтэй, эзэмшиж буй мэргэжил нь академик боловсролыг хүртээмжтэйгээр нэмэгдүүлсэн эерэг өөрчлөлтийг бий болгох замаар амьдрах ухааны чадвартай, орон нутагтаа хөдөлмөрлөх хүсэлтэй, эрүүл чийрэг бие бялдартай иргэн болгон төлөвшүүлэх зорилгоор “Оюутны хөгжил хөтөлбөр /2021-2024 он/-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдрийн 89 дүгээр тогтоолоор батлуулсан.

- Эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийг дэмжиж, тэдэнд үзүүлэх эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг дээшлүүлэх замаар эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийн байдлыг сайжруулж, эрэгтэй, эмэгтэй хүний дундаж насжилтын зөрүүг бууруулахад нөлөөлөх зорилгоор “Эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийг хамгаалах хөтөлбөр”-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2021 оны 01 дүгээр сарын 20-ны өдрийн 03 дугаар тогтоолоор батлуулсан.

Б.Хүний эрх, эрх чөлөөг биелүүлэх чиглэлээр Хүний эрхийн үндэсний комисс, төрийн бус байгууллагууд, хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгж, байгууллагуудтай ажилласан сайн туршлага:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлд заасан хүний сурч боловсрох, эрүүл мэндээ хамгаалуулах, эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг хангах хүрээнд аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлаас баталсан бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгж, байгууллагуудтай хамтран нөлөөллийн ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулж байна. Тухайлбал:

- “Хүмүүнлэгийн дэд хөтөлбөр”-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Тэргүүлэгчдийн 2019 оны 72 дугаар тогтоолоор батлуулан, дорнод аймгийн Улаан загалмайн хороотой хамтран хэрэгжүүлж байна.

- “Ахмадын ачлал хөтөлбөр”-ийг боловсруулан аймгийн аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 83 дугаар тогтоолоор батлуулан, аймаг болон сумдын ахмад хороо, аймгийн Засаг даргын дэргэдэх орон тооны бус ахмадын зөвлөх багтай хамтран хэрэгжүүлж байна.

- “Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөгжил, хамгааллын хөтөлбөр”-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 86 дугаар тогтоолоор батлуулан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг хангах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг 5 төрийн бус байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлж байна.

- Иргэний сурч боловсрох эрхийг хангах зорилгоор “Монгол бичгээ суръя” төслийг боловсруулж, Жаран телевиз болон хэлний бодлогын салбар зөвлөлтэй хамтран хэрэгжүүлж байна.

- “Эмэгтэйчүүдийн хөгжил хөтөлбөр”-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 87 дугаар тогтоолоор батлуулсан, мөн “Эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийг хамгаалах хөтөлбөр”-ийг боловсруулан аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2021 оны 03 дугаар тогтоолоор батлуулан иргэний нийгмийн байгууллагын зөвлөл болон “Зорилтот

амьдрал” ТББ-тай хамтран хэрэгжүүлж байна. Үүний үр дүнд аймгийн нийгмийн эрүүл мэндийн төвд эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийг үзэх өрөөг гаргаж, өдөр тутам үзлэг, хяналт хийснээр эрэгтэйчүүдийг эрхийг хамгаалах чиглэлээр хийгдсэн сайн туршлага бүхий ажил болсон.

Хоёрдугаар бүлэг.Хүний суурь эрхийг хангасан үйл ажиллагаа

А.Хүний хувийн эрх чөлөө-

Хүний эрх, эрх чөлөөг хангах чиглэлээр аймгийн Цагдаагийн газрын Мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах эрх бүхий алба хаагчид хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад хэрэг хүлээлгэх, мэдүүлэг авах зорилгоор сэтгэл санаа, бие махбодод нь дарамт учруулах, хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагааны явцад хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчих байдлыг таслан зогсоох, урьдчилан сэргийлэх, Улсын Ерөнхий прокурорын 2017 оны 06 дугаар сарын 27-ны өдрийн А/57 дугаар тушаалын хавсралтаар баталсан “Мэдүүлэг авах өрөөнд тавигдах шаардлага”-ын биелэлтийг хангах зорилгоор орон нутагт хяналтын камер суурилуулах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг “Талын манхан” ХХК-аар тус цагдаагийн газрын уулзалт мэдүүлгийн 7, насанд хүрээгүй хүнээс мэдүүлэг авах 1 өрөөнд нийт 8 ширхэг дуу, дүрсний стандарт шаардлага хангасан хяналтын камер, 24 хоногийн хугацаатай бичлэг хадгалах хүчин чадалтай бичигч буюу DVR төхөөрөмжийг суурилуулж ажилласан.

Авлигатай тэмцэх газрын Мөрдөн шалгах хэлтсийн албаны дарга, ахлах комиссар Ч.Жаргалбаатарыг урьж 2021 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдөр “Эрүүдэн шүүлт тулгахаас ангид байх, хүний нэр төрийг эрхэмлэх” сэдвээр 2 цагийн сургалт зохион байгуулж, алба хаагчдыг бүрэн хамруулж ажилласан.

Прокурорын байгууллагатай хамтран ажиллах төлөвлөгөөг жил бүрийн эхний сард байгуулан “Мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулахад хүний эрхийг хангах, эрүүдэн болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бус харьцахаас ангид байх” сэдвээр сургалтуудыг тогтмол зохион байгуулж мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад прокурорын зөвшөөрөлтэйгөөр явагдах ажиллагааг тухай бүр хяналтын болон жижүүрийн прокурорт танилцуулан, холбогдох зөвшөөрлийг авч, хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийг ханган ажиллаж байна.

Эрүүдэн шүүх гэмт хэргийн улмаас хохирсон иргэдийн хохирлыг нөхөн төлүүлэх, нөхөн олговор олгох, энэ төрлийн гэмт хэргийг шалгаж шийдвэрлэх, урьдчилан сэргийлэх ажил, арга хэмжээ зохион явуулахад гарах зардлыг төсөвт

суулгуулах зорилгоор үндэслэл бүхий саналыг дээд шатны төв байгууллагад уламжлан хүргүүлсэн.

Мөрдөн шалгах ажиллагааны оролцогч нарын өөрийгөө өмгөөлөх, өмгөөлүүлэх эрхийг хангах зорилгоор мэдүүлэг авах өрөө бүрд Монголын өмгөөлөгчдийн холбооны Дорнод аймаг дахь салбар зөвлөлийн өмгөөлөгчдийн танилцуулгыг байршуулж, төлбөрийн чадваргүй сэжигтэн яллагдагч нарыг улсын өмгөөлөгч нартай холбон өгч, өмгөөлүүлэх эрхээр нь ханган ажилласан.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 31.5 дахь хэсэгт зааснаар шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлах тохиолдолд мөрдөгчийн тогтоолыг танилцуулан санал хүсэлтийг авах. Мөн Монгол Улсын Үндсэн хуульд зааснаар Монгол Улсын хууль, олон улсын гэрээнд заасан эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн гэж үзвэл эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд гомдол гаргах, бусдын хууль бусаар учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх, өөрийн болон гэр бүлийн гишүүд, эцэг эх, үр хүүхдийнхээ эсрэг мэдүүлэг өгөхгүй байх, өөрийгөө өмгөөлөх, хууль зүйн туслалцаа авах, нотлох баримтыг шалгуулах, шударга шүүхээр шүүлгэх, хэргээ шүүх ажиллагаанд биеэр оролцох, шүүхийн шийдвэрийг давж заалдах, уучлал хүсэх эрхтэй. Өөрөө өөрийнхөө эсрэг мэдүүлэг өгөхийг шаардах, мэдүүлэг гаргуулахаар шахалт үзүүлэх, хүч хэрэглэхийг хориглоно гэж заасан байдаг тул гэрч, хохирогчоос мэдүүлэг авахдаа тус хуулийн 14 дэх хэсгийг заавал тайлбарлан өгч эрхээр нь хангаж байх талаар сургалт зохион явуулсан.

Цагдаагийн ерөнхий газрын Мөрдөн байцаах албанаас баримталж буй гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлын 50-аас доошгүй хувийг нөхөн төлүүлсэн байх шалгуур үзүүлэлтийг тус цагдаагийн газраас 2019 оноос 2023 оны хооронд жил бүр давуулан биелүүлж ажилласан.

Хүний эрхийн үндэсний комиссын 2020, 2021 оны тайланд дүн шинжилгээ хийж, цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанаас үүдэлтэйгээр хүний эрхийн зөрчил үүсэж болзошгүй асуудлыг түүвэрлэн, тус газрын алба хаагчдад 2023 оны 01 дүгээр сарын 15-ны өдөр Дорнод аймгийн Халхгол сумын нутаг дэвсгэрт газрын тосны тээвэрлэлтийг эсэргүүцэж, зам хааж, зөвшөөрөлгүй жагсаал цуглаан зохион байгуулсан иргэдийг албадан тараах үед хүний эрхийг хангаж ажиллах талаар дараах зөвлөмжийг боловсруулж алба хаагчдад танилцуулж ажилласан.

Орон нутгийн цагдаагийн тасаг, хэсгүүдээс 2022 онд зохион байгуулсан ажил, арга хэмжээний талаарх тайлан мэдээнд дүн шинжилгээ хийж ажиллахад хүний эрхийн зөрчилтэй холбоотой асуудал илрээгүй.

2022 онд тус аймгийн сумдын нутаг дэвсгэрт зохион байгуулагдахаар төлөвлөгдөж байсан зөвшөөрөлгүй овооны тахилгын морин уралдаануудыг орон нутгийн алба хаагч нараар тараалгаж, өвөл, хаврын улирал болон жижиг ойн баяр, овооны тахилга зэрэгт морин уралдаалга зохион байгуулахгүй байх талаар аймгийн засаг дарга болон сумдын засаг дарга нарт албан бичиг хүргүүлж, хамгаалах хувцас хэрэглэлгүй, зохион байгуулалт муутай морин уралдааны явцад хүүхдийн эрх зөрчигдөж, эрүүл мэндээрээ хохирох явдлаас урьдчилан сэргийлж ажилласан.

Орон нутаг цагдаагийн тасаг, хэсэг болон сумдын хэсгийн төлөөлөгч нарт гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдсон болон архи согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэсэн иргэнийг цагдаагийн байранд албадан эрүүлжүүлэхгүй байх, зөвхөн өөрсдийн хараан дор тодорхой цагаар хянан харгалзаж, саатуулах үндэслэл арилсан тохиолдолд, ар гэрт нь хүлээлгэж өгч байх талаар ажлын чиглэл зөвлөмж хүргүүлж ажилласан.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургаадугаар зүйлийн 13 дахь заалтад халдашгүй, чөлөөтэй байх, эрүү шүүлт, хүнлэг бус, хэрцгий харьцаа, нэр төрийг доромжлохоос ангид байх, хувийн ба гэр бүл, захидал харилцааны нууцаа хамгаалуулах Монгол Улсын иргэний үндсэн эрхийг баталгаажуулсан. Түүнчлэн Монгол Улсад 1976 оны 03 дугаар сарын 23-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт (ИБУТЭТОУП)-ын 7 дугаар зүйлд "...хэнд ч эрүү шүүлт тулгах, хэрцгий, хүнлэг бусаар, нэр төрийг нь доромжлон харьцах буюу шийтгэхийг хориглоно" гэж заажээ. Мөн Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр, хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж, шийтгэхийн эсрэг конвенцод Монгол Улс 2001 оны 11 дүгээр сарын 02-ны өдөр нэгдэн орсон нь 2002 оны 02 дугаар сарын 23-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон юм. ИБУТЭТОУП-ын 17 дугаар зүйлд хувийн амьдрал, хувийн нууцаа хамгаалуулах эрхийг дараах байдлаар баталгаажуулжээ. Үүнд:

1.Хэний ч хувийн болон гэр бүлийн амьдралд хөндлөнгөөс дур мэдэн буюу хууль бусаар оролцох, орон байранд нь буюу захидал харилцааных нь нууцад дур мэдэн буюу хууль бусаар халдах, эсхүл нэр төр, алдар хүндэд нь хууль бусаар халдахыг хориглоно.

2.Хүн бүр тийм оролцоо, халдлагаас хуулиар хамгаалуулах эрхтэй. Хүний хувийн мэдээллийг цуглуулах, боловсруулах, ашиглах харилцааг зохицуулах, аюулгүй байдлыг хангах зорилготой Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хууль 2021 оны 12 дугаар сарын 17-ны өдөр батлагдаж, 2022 оны 05 дугаар сарын 01-ний

өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчилж байна. Уг хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт заасны дагуу “хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихгүй байх”, “хүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хүндэтгэх”, “ялгаварлан гадуурхахгүй байх” нь уг хуулийг хэрэгжүүлэхэд баримтлах үндсэн зарчим болно.

Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.3 дахь заалтад гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, шалган шийдвэрлэх зорилгоор генетик болон биометрик мэдээллийг авах бүрэн эрхийг хууль сахиулах байгууллагад олгожээ. Согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэсэн этгээдийг албадан эрүүлжүүлэх тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.3 дахь заалтад “үйлчлүүлэгч этгээдийг гарах үед цагдаагийн алба хаагч түүний гарын хээ болон гэрэл зургийг санд хадгалахаар авах” гэж, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2009 оны 05 дугаар сарын 11-ний өдрийн 110 дугаар тушаалаар баталсан “Гарын хээний нэгдсэн сангийн журам”-ын 1 дүгээр зүйлийн 1.3.2-т эрүүлжүүлэн, саатуулагдсан иргэний гар, хурууны хээг авах гэж заажээ. Согтуурсан этгээд гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжтэй үйлдэл гаргах нь бодит байдалд түгээмэл боловч эрүүлжүүлэх арга хэмжээний анхдагч зорилго нь согтуугийн улмаас өөрийгөө жолоодох чадвараа ямар нэг хэмжээгээр алдсан хүнийг юуны өмнө өөрийг нь (гэмтэж бэртэх, осолдох, хүйтний улиралд осгох, бусдын хууль бус үйлдэлд өртөж хохирохоос) хамгаалах болохыг “Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн заалт Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургаадугаар зүйлийн 13 дахь хэсгийн заалтыг зөрчсөн эсэх” талаарх маргааныг хянан хэлэлцээд гаргасан Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн 2022 оны 04 дүгээр сарын 10-ны өдрийн 02 дугаар дүгнэлтэд дурджээ. Гэмт хэрэг, зөрчил үйлдээгүй эрүүлжүүлэгдсэн этгээдийн биометрик мэдээллийг албадан гаргуулах эрх зүйн дээрх зохицуулалт нь хувийн нууц, хувийн мэдээллээ хамгаалуулах эрхэд халдаж буй үндэслэл тогтоогдож байх тул холбогдох хууль, журамд өөрчлөлт хийх шаардлагатай байгааг танилцуулж байна.

- Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн чанар, үр нөлөөг дээшлүүлэх, ажлын ачааллыг оновчтой тогтооход хүний эрх, эрх чөлөөг хангах ажлын хүрээнд:

Хоригдсон этгээдийн жам ёсны эрхийг хангах, тэдний орчин нөхцөлийг сайжруулах ажлын хүрээнд усанд орох болон ариун цэврийн өрөөнд шүршүүрийн хаалтыг хийж, мөн хоригдсон этгээдийг эрүүл таатай орчинд байлгах, халдвар өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх эрүүл хоол хүнсээр хангах зорилгоор “Эгэл-Альфа” ХХК-тай гэрээ байгуулан хортон шавж, мэрэгч амьтан устгалын ажлыг улиралд нэг удаа зохион байгуулсан.

Аймгийн Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар нь Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, Дорнод Их Сургуультай хамтран мэргэжлийн сэтгэл зүйчээр хоригдсон этгээдийн сэтгэл зүйг засан сайжруулах ажлыг долоо хоног бүр зохион байгуулан ажиллаж байна. Мөн Улсын Ерөнхий Прокурорын 2018 оны А/111 дүгээр тушаал баталсан “Хорих, цагдан хорих, баривчлах байранд хоригдож байгаа этгээдээс тухайн анги байрны үйл ажиллагаа, албан хаагчийн харилцаатай холбоотой гомдол, хүсэлтийг шууд хүлээн авах хайрцаг ажиллуулах журам”-ын дагуу хоригдож байгаа этгээдээс өргөдөл, гомдол, санал, хүсэлт гаргах хайрцаг байршуулсан.

Аймгийн Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газрын харьяа албадан эмчилгээний төв нь 2023 оны 04 дүгээр сарын 07-ны өдрөөс эхлэн үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд ээлжийн дарга 3, хамгаалалтын ажилтан 3, дүрс бичлэгийн хяналтын ажилтан 3, сувилагч 3, буюу хоногийн ээлжийн бүрэлдэхүүнд 24/48 цагийн хуваарьтай ажиллахаар бүтэц орон тоо батлагдан үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Мөн Дорнод аймаг дахь ХЭҮК-ын референтээс “Эрүү шүүлтээс ангид байх” 2 цагийн сургалтад аймгийн Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газраас нийт 47 албан хаагчийг хамруулсан.

- Төлбөрийн чадваргүй иргэдийг өмгөөлөх, тэдэнд эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх:

Хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх төвөөс 2022 онд шүүхээр болон шүүхийн өмнөх шатанд шийдвэрлэсэн нийт 2582 хэргийн 2677 холбогдогч, мөн хохирогч 19, гэрч 7 иргэнд өмгөөллийн үйлчилгээ үзүүлж, 7978 иргэнд хууль зүйн зөвлөгөө, мэдээлэл үнэ төлбөргүй үзүүлсэн бөгөөд үүнээс Дорнод аймаг дахь салбар хууль зүйн зөвлөгөө мэдээллийг үнэ төлбөргүй үзүүлснээс 10 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд, 9 насанд хүрээгүй хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалан хууль зүйн туслалцааг үнэ төлбөргүй үзүүлсэн. Мөн Хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх төвөөс 2023 оны 04 дүгээр сарын 20-ний өдрийн байдлаар шүүхээр болон шүүхийн өмнөх шатанд шийдвэрлэсэн нийт 1388 хэргийн 1439 холбогдогч, мөн хохирогч 40, гэрч 6 иргэнд өмгөөллийн үйлчилгээ үзүүлж, 3494 иргэнд хууль зүйн зөвлөгөө, мэдээлэл үнэ төлбөргүй үзүүлсэн бөгөөд үүнээс Дорнод аймаг дахь салбар хууль зүйн туслалцааны төв нь 30 иргэнд өмгөөллийн үйлчилгээ үзүүлж, 75 иргэнд хууль зүйн зөвлөгөө мэдээллийг үнэ төлбөргүй үзүүлснээс 1 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, 2 насанд хүрээгүй хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалан хууль зүйн туслалцааг үнэ төлбөргүй үзүүлсэн.

- Шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөг хангах талаар:

Аймгийн Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар нь хоригдогч этгээдийн хүсэлтээр Дорнод аймгийн Данригданжаалин хийдтэй хамтран ажиллах гэрээ байгуулж, ном хуруулж, хоригдож буй этгээдийн шашин шүтэх эрх, эрх чөлөөг ханган ажилласан.

Аймгийн Засаг даргын тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсээс 2023 оны 02 дугаар сарын 18-20-ний өдрийн хооронд “Хөдөлмөрийн эрх зүйн харилцаанд хүний ялгаварлан гадуурхах эрхийг хангах” сэдвийн хүрээнд нутгийн захиргааны 14 байгууллагын нийт 57 албан хаагчдад эрх зүйн сургалтыг зохион байгуулсан.

Б.Улс төрийн эрх, эрх чөлөө-

- Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн хэмжээнд хүний эрхийг хангах талаар нийтээр дагаж биелүүлэх хэм хэмжээ, түүнийг зөрчсөн тохиолдолд авах арга хэмжээг тодорхойлсон шийдвэр гаргах;

Хүүхдийн эрхийг хамгаалах ажлын хүрээнд Дорнод аймгийн 14 сумдын Засаг даргын захирамжаар “Хурдан морины уралдааныг 11 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 05 дугаар сарын 01-ний хооронд зохион байгуулах”-ыг хориглож, Засгийн газрын 2019 оны 57 дугаар тогтоолын хэрэгжилтийг хангаж ажилласан. Мөн аймгийн Засаг даргын захирамжаар аймгийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд өвлийн улиралд мотоциклтой замын хөдөлгөөнд оролцохыг хориглосон.

- Иргэд чөлөөтэй, сайн дураараа эвлэлдэн нэгдэх, нам, олон нийтийн байгууллага байгуулах эрхийг хангах талаар:

Аймгийн хэмжээнд иргэдийн амьжиргааны түвшинг сайжруулах, аюулгүй, таатай орчинд ажиллаж, амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэх болон хөдөлмөрийн харилцаа түүнтэй холбогдох хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах, иргэдийн хөдөлмөрийн үнэлэмж, орлогыг нэмэгдүүлэх, улмаар иргэдийн Үндсэн хуулиар олгогдсон хөдөлмөрлөх язгуур эрх ашгийг хамгаалах, Олон Улсын Хөдөлмөрийн байгууллага, Монгол Улсын Засгийн газрын зохистой хөдөлмөр эрхлэлтийг хангах бодлогыг хэрэгжүүлэхэд аймгийн Засаг дарга, аймгийн Үйлдвэрчний Эвлэлийн холбоо, аймгийн Ажил олгогч Эздийн холбоодын хамтын ажлыг зохицуулах зорилгоор “Дорнод аймгийн Хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн гурван талт хамтын хэлэлцээр”-ийг 3 жил тутамд шинэчлэн байгуулж, хэрэгжилтийг хангуулан ажиллаж ирсэн.

Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/136 дугаар захирамжаар “Дорнод аймгийн Хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн 2021-2023 оны гурван талт хамтын хэлэлцээр”-ийг хэрэгжүүлэх чиг үүрэг бүхий Хөдөлмөр, нийгмийн гурван талт хороог байгуулан шаардагдах төсвийг батлуулан ажиллаж байна. Аймгийн ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн

2020 оны 11 дүгээр тогтоолоор 30-ны 83 дугаар тогтоол “Ахмадын ачлал” хөтөлбөрийг батлуулж, ахмад настнуудыг нийгмийн амьдралд тэгш оролцож, хөгжих, боловсрох, хөдөлмөр эрхлэх, ахмадаа хүндэтгэх, залуу үеийнхэнд ахмадын эх оронч, хөдөлмөрч дайчин уламжлал, төрөө дээдлэх үзлийг өвлүүлэн **ахмад, залуу үеийнхний алтан хэлхээг бэхжүүлэх**, ахмадын хамгааллыг нэмэгдүүлсэн. Мөн Жендэрийн үндэсний хорооноос улсын хэмжээнд үе шаттай зохион байгуулсан жендэрийн бодлого, төлөвлөлтийг олон нийтэд хүргэх “**Сургагч багш**” бэлтгэх хөтөлбөрт аймгийн Засаг даргын дэргэдэх агентлаг, хэлтсийн 4 албан хаагчид хамрагдсан.

Аймгийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, Эрүүл мэндийн газар, Зүүн бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төвтэй хамтран өсвөр насны хүүхдүүдэд нөхөн үржихүйн мэдлэг боловсрол олгох сургалт, нөлөөллийн олон талт үйл ажиллагаа, үе тэнгийн сургагч багш бэлтгэх зэрэг зөвлөн туслах үйлчилгээг үзүүлсээр байгаа бөгөөд өсвөр насны охид, эмэгтэйчүүдийн 10,000 хүн амд ногдох төрөлтийн хэмжээ нь 2020 онд 10,9%, 2021 онд 12,7%, 2022 онд 9,8% болж буурсан үзүүлэлттэй байна.

Гэр бүлийн болон бэлгийн хүчирхийллийн хохирогч эмэгтэйчүүд, хүүхдийг түр хамгаалах байрыг 2014 онд орон нутгийн төсвийн дэмжлэгтэйгээр байгуулсан бөгөөд хүний нөөцийн хувьд сэтгэл зүйч 1, нийгмийн ажилтан 2, төвийн зохион байгуулагч 1 гэсэн нийт 4 хүний орон тоотой батлагдсан. Нэг цэгийн үйлчилгээний төвөөр гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас хохирогчдын амь нас, эрүүл мэндийг хамгаалах, сэтгэл зүйн үйлчилгээ үзүүлэх зэрэг хуульд заагдсан 7 төрлийн үйлчилгээг үзүүлдэг. Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хууль, Ахмад настны тухай хууль, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн дагуу Чойбалсан хотын нийтийн тээврийн хэрэгслээр ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг үнэ төлбөргүй зорчуулах үйлчилгээг 2014 оноос үзүүлж байна. Өнгөрсөн онд Чойбалсан хотын доторх нийтийн тээврийн 7 чиглэлд давхардсан тоогоор 89,000 ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд үйлчилсэн.

- Эмэгтэй, эрэгтэйчүүдийн тэгш эрх, хүйсийн тэгш байдлыг хангах талаар:

Аймгийн болон сум орон нутгаас нийгмийн салбарт 2021 онд хэрэгжүүлсэн хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээнд жендэрийн дүн шинжилгээ хийхэд **хөдөлмөр, халамж нийгмийн салбарын хүрээнд** хэрэгжсэн нийт хөтөлбөр, арга хэмжээнд эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдээс бага байна. Тухайлбал аймаг болон сумын хэмжээнд хэрэгжсэн “Нэг өрх-нэг ажлын байр” хөтөлбөрт хамрагдсан

иргэдийн дунд эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь бага байгаа нь тэдний гэр бүлийн тогтвортой байдал, хүүхэд төрүүлэх, хүүхэд асрах, боловсролын түвшин зэрэг хүчин зүйлүүдтэй холбоотой юм.

Жендэрийн үндэсний хорооны 02 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах салбар дундын стратеги төлөвлөгөө 2022-2031” батлагдан гарсан. Уг стратеги төлөвлөгөөний хүрээнд 2023 онд аймаг, орон нутагт нийгмийн 6 салбарт хэрэгжүүлэх нийт 30 гаруй хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээнд жендэрийн хувьд хүйсийн харьцааг тусгайлан зааж, үр шим хүртэгчдийн тоог тэгш байлгах аар төлөвлөж, цаашлаад тухайн шат шатны хэрэгжүүлэгч байгууллагууд ч мөн уг бодлогыг баримтлан үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлнэ. Ажиллагчид буюу хөдөлмөр эрхэлж байгаа эмэгтэйчүүдийг насны бүлгээр авч үзвэл 20-24 насны 831, 25-29 насны 1539, 30-34 насны 1186, 35-39 насны 2400, 40-44 насны 1380, 45-49 насны 1758, 50-54 насны 1171, 55-59 насны 1838, 60-64 насны 1620, 65-69 насны 508 эмэгтэйчүүд хөдөлмөр эрхэлж байгаа нь эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлт тэдний гэр бүлийн тогтвортой байдал, хүүхэд төрүүлэх, хүүхэд асрах, боловсролын түвшин зэрэг хүчин зүйлүүдтэй холбоотойгоор хөдөлмөрийн зах зээлд оролцож байна.

Энэ хүрээнд эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтэд нөлөөлж буй хүүхэд асрах хэрэгцээ шаардлагад үндэслэн Дорнод аймгийн хэмжээнд “Саруул Ирээдүй”, “Маамуу наашаа ир”, “Бүжинхэн” зэрэг 3 төв нь хүүхэд харах үйлчилгээ эрхэлж, тогтмол үйл ажиллагааг явуулж байна.

Эмэгтэйчүүд, хүүхдийг элдвээр дарамтлах, доромжлох, хүнлэг бус хандах, тарчилган зовоох зэрэг хүчирхийллийн бүх хэлбэр, тэдгээрийн шалтгааныг илрүүлэн арилгах зорилгоор аймгийн хэмжээд хамтарсан багууд нь 2022 онд аймгийн хэмжээд хамтарсан хүүхдийн тусламжийн 108 утасны дуудлага үйлчилгээ, хохирогч хамгааллын үйлчилгээнд нийт 194, шийдвэрлэсэн нь 129, ажиллаж байгаа нь 65 шийдвэрлэлт 66.4 хувьтай байна.

В.Өмчлөх эрх-

- Иргэдийн аж ахуй эрхлэх эрхийг хангах талаар:

Бүсийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан татварын шаталсан тогтолцоог татварын багц хууль тогтоомжид тусгасны дагуу аж ахуйн нэгжийн 2022 оны жилийн эцсийн тайланг үндэслэн ААНОАТатварын тухай хуулийн 22.1. 22.5 дах заалтын дагуу 85 татвар төлөгчид 1,128.5 сая төгрөгийн татварын буцаан олголтыг эдлүүлсэн байна.

Аймгийн хэмжээнд 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар 6003 малчин өрх 8687 малтай өрх, 3200113 толгой мал тоологдсон. Үүнээс адуу 383090, үхэр 379,038, тэмээ 6808, хонь, 1,555,846, ямаа 875,331 толгой мал тоологдож өмнөх онтой харьцуулахад 149,044 толгой буюу 10,4 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байх бөгөөд 22 үүлдэр, омог, хэвшлийн болон эрлийз нутгийн, шилмэл омгийн 383455 толгой мал тоологдсон нь нийт малын 11,9 хувийг эзэлж өмнөх онтой харьцуулахад 18,277 толгой буюу 5 хувиар өссөн. “Малын тоо толгойн албан татвар”-ын санхүүжилтээр Баян-Уул сумын “Үет цагааны гол” мал үржүүлэг, технологийн ажил үйлчилгээний нэгж Казахын цагаан толгойт 18 толгой үнээнд Герефорд үүлдрийн гүн хөлдөөсөн бухны үрээр зохиомол хээлтүүлэг хийж малын үүлдэр угсааг сайжруулж, ашиг шимийг нэмэгдүүлэн ажилласан.

Хас банктай хамтран ажиллах гэрээний дагуу энэ онд жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдэд олгож буй хөнгөлөлттэй зээлд 4 иргэн, 3 аж ахуйн нэгжийг хамруулж, 197,4 сая төгрөгийн зээл олгосноос 1 иргэн, 3 аж ахуйн нэгж нь мах, сүүний аж ахуйгаа өргөжүүлэхээр 147,4 сая төгрөгийн зээлийн дэмжлэг авч, шинээр 10 байнгын ажлын байр нэмэгдээд байна. Мөн Монгол улсын Засгийн газар, Хүнс, хөдөө аж ахуйн яам, Нэгдсэн үндсэний байгууллагын Хөдөө аж ахуйн байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлж буй “SECIM” төслийн хүрээнд 25,0 сая төгрөгийн сүүний хөргөлтийн тоног төхөөрөмжийг “Онхоодой Өндөр” ХХК-д, 10,0 сая төгрөгийн үнэ бүхий сүү боловсруулах тоног төхөөрөмжийг Хөлөнбуйр сумын “Сүүн цацал” бүлэгт тус тус дэмжлэг үзүүлээд байна.

Түүнчлэн орон нутгийн байгууллагын аливаа төлбөр, хураамж, тусгай зөвшөөрлийн талаарх актуудыг Зөвшөөрлийн тухай хуульд нийцүүлэх арга хэмжээг үе шаттайгаар авч хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Г.Нийгэм, соёлын эрх-

- Хөдөлмөрлөх эрхийг хангах талаар:

Иргэдэд Хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн халамжийн үйл ажиллагааны чиглэлээр гарсан хууль, тогтоомж, чиглэл, зөвлөмж, тушаал, шийдвэрийг нутгийн захиргааны байгууллагын цахим сайт, ил тод байдлын самбарт тухай бүр нь байршуулж, иргэдийг ил тод мэдээллээр ханган ажилласан. Мөн аймгийн Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газрын нээлттэй утас 70582255 утас, цахим үйлчилгээ хариуцсан ажилтнаар дамжуулан тайлант хугацаанд Хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн халамж, байгууллагын дотоод үйл ажиллагааны чиглэлээр давхардсан тоогоор 1500 иргэнд биеэр болон утсаар мэдээлэл өгч байгууллагын 7 хоног бүрийн шуурхай хуралдаанд

байгууллагын албан бичгийн эргэлтийн мэдээг танилцуулан албан хаагчдыг холбогдох мэдээ, мэдээллээр хангасан.

Нийгмийн халамжийн тухай хууль, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль, Нийгмийн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмж олгох журам, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд үйлчилгээ үзүүлэх, дэмжлэг, хөнгөлөлт олгох журам, Ахмад настанд үйлчилгээ үзүүлэх, дэмжлэг, хөнгөлөлт олгох журмын дагуу 2023 оны 04 дүгээр сарын 30-ний байдлаар давхардсан тоогоор асаргааны тэтгэмжид 1170 иргэнд 326,805.8 мянган төгрөг, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн дагуу олгогдож байгаа хөнгөлөлт тусламжид 553 иргэнийг хамруулж 96,065,158 төгрөг тус тус зарцуулж үйлчилгээг үзүүлсэн.

- Эрүүл мэндээ хамгаалуулах, эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг хангах талаар:

Булган, Баяндун, Гурванзагал сумд “Бүх нийтийн их цэвэрлэгээ зохион байгуулах тухай” Засаг даргын захирамж гаргуулан 4 дүгээр сарын 20-23-ны өдрүүдэд зохион байгуулсан. Нийтийн эзэмшлийн газрууд болон өөрийн эзэмшлийн талбайн 50 метр орчмын хог хаягдлыг цэвэрлэхэд 34 аж ахуй нэгж, байгууллага, 543 иргэн, 12 техник хэрэгсэл хамрагдаж 62 м3 хог хаягдлыг цэвэрлэсэн.

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд, аймгийн Засаг даргын албан даалгаврын хэрэгжилтийг хангах ажлын хүрээнд аймаг, сумын байгаль орчны хяналтын улсын байцаагчид хяналт шалгалтыг орон нутагтаа хийж байна. Хяналт шалгалтад аймаг, сумын нутаг дэвсгэрт байрлах иргэн, аж ахуйн нэгж, амралтын газар 3, гэр кемп 16, шатахуун түгээх станц 5 хамрагдсан байна.

Амралтын газар, жуулчны бааз, гэр кемп, шатахуун түгээх станцуудад MNS 4943:2015, MNS 5924:2015, MNS 6043:2019 стандартын хэрэгжилтийг шалгаж стандартын шаардлага хангаагүй 4 нүхэн жорлонг иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаар буулгуулж, ариутгал халдваргүйтгэл хийлгүүлэн холбогдох арга хэмжээ авч ажиллаж байна. Мөн 9 аж ахуйн нэгж байгууллагад стандартын шаардлага хангаагүй ариун цэврийн байгууламжийг буулгах, ариутгал халдваргүйтгэл хийх тухай нийт 27 заалт бүхий улсын байцаагчийн албан шаардлагыг өгсөн байна.

Байгаль орчныг хамгаалах тухай холбогдох хууль, тогтоомж, БОАЖС-ын “Эрүүл аюулгүй-Цэвэр орчин бүрдүүлэх арга хэмжээний тухай” 2023 оны 02, 03, 04 дүгээр албан даалгавар, аймгийн Засаг даргын “Хог хаягдлын талаар авах арга хэмжээг эрчимжүүлэх тухай” 2023 оны 03 дугаар албан даалгавар, Хэрлэн голыг хамгаалах ажлын 2023 оны төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна.

Албан даалгаврын хүрээнд улсын болон орон нутгийн чанартай автозамын дагуух үйлчилгээний цэг, аялал жуулчлалын бааз, амралтын газар, хүнсний болон худалдаа үйлчилгээний байгууллагуудын шаардлага хангахгүй байгаа нүхэн жорлонг ашиглалтаас гарган буулгаж, хөрсийг нөхөн сэргээх арга хэмжээ авч, холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хяналт тавьж ажиллах талаар сумын Засаг дарга нарт албан бичиг хүргүүлээд байна.

Хэрлэн голыг хамгаалах ажлын 2023 оны төлөвлөгөөний дагуу Хөлөнбуйр, Булган, Баянтүмэн, Чойбалсан сумдын нутгаар Хэрлэн голын сав газарт зүй бусаар хорогдсон малын сэг зэм, хур хог хаягдал, голын хамгаалалтын бүсэд байрлах мал бүхий иргэдийн судалгааг гаргах, ажиглалт тандалт хийх, мал амьтны сэг зэмийг дарж булшлах ажлын явцад хяналт шалгалт хийх ажлыг 2023 оны оны 3 дугаар сард аймгийн БОАЖГ, МЭГ, тухайн сум, багийн Засаг даргын ажлын албатай хамтран зохион байгуулсан. 2023 оны 03 дугаар сарын 20-ны байдлаар Баянтүмэн, Баяндун, Чойбалсан, Булган, Цагаан-Овоо сумдын нутгаар нийт 977 толгой малын сэг зэм устгаснаас үхэр 363, адуу 61, хонь 307, ямаа 241, тэмээ 1 бусад амьтдын сэг зэм 4 устгалд оруулаад байна. Малчид өөрсдөө идэвх санаачилга гарган 91 толгой үхрийн сэг зэмийг татмын бүсээс татаж гарган устгалын цэгт төвлөрүүлсэн байна.

“Чойбалсан хөгжил” ОНӨҮГ нь 2023 оны 4 дүгээр сарын 10-наас 5 дугаар сарын 10-ны хугацаанд нийтийн эзэмшлийн зам талбай, зам дагуух хогны сав, тоглоомын талбайд ариутгал халдваргүйтгэлийн ажлыг хийж эхлээд байна.

-Тусгай хэрэгцээ, онцлог эрх ашиг бүхий бүлгийн эрхийг хангах талаар:

Азийн хөгжлийн банкны хөрөнгө оруулалтаар улсын хэмжээнд 5 аймагт хэрэгжсэн төслийн хүрээнд Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн төв Дорнод аймагт байгуулагдсан. Тус төвд төрөлхийн хөгжлийн бэрхшээлтэй болж байгаа олон шалтгааныг бууруулах, эрт илрүүлэг, олдмол хөгжлийн бэрхшээлээс урьдчилан сэргийлэх, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, иргэн бүрт тохирсон сэргээн засах эмчилгээ, үйлчилгээг хүргэж, эрүүлжүүлэх цогц үйлчилгээг үзүүлнэ.

Боловсрол, шинжлэх ухааны яам, ЖАЙКА олон улсын байгууллага хамтран хэрэгжүүлж буй "Тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг сайжруулах төсөл" II шат Хэрлэн сумын Хан-Уул цогцолбор сургууль, Сэргэлэн сумын сургууль, цэцэрлэг, Хэрлэн сумын 6 дугаар цэцэрлэгүүдэд хэрэгжиж байна. Төсөлд хамрагдаж буй сургууль, цэцэрлэгүүдэд START2 төслөөс 5.000.000 төгрөгний санхүүжилтээр хүүхдийн амрах өрөө тохижуулж, хүүхдэд тохирох сургалтын хэрэглэгдэхүүн авч сургалтын

үйл ажиллагаандаа ашигласнаар хүүхдийн хөгжилд ахиц гарч материалаг орчин сайжирсан.

Боловсролын үйлчилгээний гадна байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн боловсролд хамрагдалтыг дэмжих, иргэд, олон нийтийн ойлголтыг нэмэгдүүлэх, мэдээллээр хангахад байгууллага хоорондын хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлэх зорилгын хүрээнд “Тэгш хамран сургах боловсролын бодлого, үйл ажиллагааг түгээн дэлгэрүүлэх” сургалтыг зохион байгуулж Хэрлэн сумын Засаг даргын Тамгын газрын Эрүүл мэнд, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал хариусан мэргэжилтэн 11 багийн ажлын албаны 11 нийгмийн ажилтан, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эцэг эхийн холбооны төлөөл нийт 13 албан хаагчийг тус тус хамруулсан.

Ерөнхий боловсролын 11 дүгээр сургуулийн тусгай ангид суралцдаг 1 хүүхдийг Хан-Уул цогцолбор сургуулийн энгийн ангид шилжүүлэн суралцуулж байна. Зорилтот 2 сургууль, 1 цэцэрлэгийн дэмжлэгийн багийн гишүүдийн тэгш хамран сургах боловсролын талаарх ойлголт, мэдлэгийг танхимын 6, онлайн 2 удаагийн сургалтуудаар дамжуулан эцэг эх, олон нийтийн төлөөлөл, багш, хүүхдүүд, нийт 1356 хүн хамруулсан.

Гудамж талбай, нийтийн үйлчилгээний газар, ажлын байр, орон сууцанд тахир дутуу хүмүүст зориулсан тусгай тоноглол, хэрэгсэл байрлуулж тэдний ажиллах, зорчих болон бусад хэрэгцээгээ хангах нөхцөлийг бүрдүүлэх ажлын хүрээнд баригдаж буй барилга, зөвшөөрлийн үндсэн үндсэн явуулж буй үйл ажиллагаануудад холбогдох стандарт шаардлагыг тавин ажиллаж байна.

Гуравдугаар бүлэг.Тулгамдсан хүний эрхийн зөрчил:

1.Дорнод аймгийн Баянтүмэн сумын 1 дүгээр багийн Д.Сайжрах нь аймгийн Засаг даргад хандаж “Газар эзэмшигч нас барсан тул түүний хууль ёсны өвлөгч нь залгамжлах хүсэлтээ өгсөн боловч шилжүүлж өгөхгүй эс үйлдэхүй гаргаж, байгаа тул хуулийн дагуу шийдвэрлэж өгнө үү” гэх гомдлыг ирүүлсэн.

Тус гомдлыг хуулийн хүрээнд судалж үзэхэд Баянтүмэн сумын Засаг даргын 2007 оны 36 дугаар захирамжаар өвөлжөө, хаваржааны зориулалтаар 1 га газрыг иргэн Ц овогтой Т-т 60 жилийн хугацаатайгаар эзэмшүүлсэн. Тус газар эзэмшигч нь 2013 оны 08 дугаар сарын 09-ний өдөр нас барсны бүртгэлд бүртгэгдсэн байх бөгөөд аймгийн Улсын бүртгэлийн хэлтсийн 2022 оны 222101001779 дугаар төрөл садангийн лавлагаагаар “Иргэн Ц овогтой Т нь Д.С-ийн эх болох нь тогтоогдож” байгаа тул Дорнод аймаг дахь нотариатчийн 2022 оны 05 дугаар сарын 10-ний

өдрийн 0039 бүртгэлийн дугаар өвлөх эрхийн гэрчилгээгээр “Иргэн Д.С-д өвлүүлэгчийн эзэмшилд байсан тус газар”-ыг өвлүүлсэн байна.

Өвлөх эрхийн гэрчилгээ олгосонтой холбогдуулан 2022 оны 9, 10 дугаар сард Б сумын Засаг даргад хандаж “Газар эзэмшигч нас барсан учир тус газрыг хууль ёсны өвлөгч болох миний нэр дээр шилжүүлж өгнө үү” гэх утга бүхий өргөдлийг гаргасан боловч тус сумын Засаг даргын 2023 оны 01 дүгээр сарын 24-ний өдрийн 1/54 дүгээр албан бичгээр “Хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр газар эзэмших гэрээний үүргийг зөрчин 16 дараалан газраа ашиглаагүй, газрын төлбөр төлөөгүй байгаа тул газар эзэмших эрхийн гэрчилгээг хүчингүй болгох нөхцөл бүрдсэн болно”, 2023 оны 01 дүгээр сарын 24-ний өдрийн 1/55 дугаар албан бичгээр “Газрын төлбөр төлөөгүй, хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр зориулалтын дагуу 2 жил ашиглаагүй тул хүсэлтийг хүлээн авах боломжгүй” гэх хариуг тус тус өгч, Б сумын Засаг даргын 2023 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрийн А/12 дугаар захирамжаар “Газрын төлбөрийг цаг тухай бүр төлөөгүй, зориулалтын дагуу ашиглаагүй” гэх үндэслэлээр газар эзэмших эрхийн гэрчилгээг хүчингүй болгосон байна.

Гэтэл газар эзэмшигч нь 2007 оноос 2013 он хүртэл буюу нас барах хүртлээ ус газрыг зориулалтын дагуу ашиглаж байсан нь малчны “А” дансны лавлагаагаар нотлогдож байх бөгөөд өвлөх эрхийн гэрчилгээгээр тус газрыг иргэн Д.С-д өвлүүлж, хууль ёсны өвлөгч газар эзэмших эрхийн гэрчилгээг өөрийн нэр дээр шилжүүлэх хүсэлт гаргасан нь дээр дурдсан үйл баримтаар нотлогдож байхад Газар эзэмших эрхийн гэрчилгээг хүчингүй болгосон нь Газрын тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.2, 39 дүгээр зүйлийн 39.1.2, Захиргааны ерөнхий хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.2.1, 4.2.5 дахь заалтыг тус тус зөрчсөн хууль бус захиргааны актыг тус сумын Засаг дарга гаргасан байна. Тус асуудлаар аймгийн Засаг даргын тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн даргын 2023 оны 4/960 дугаар албан бичгээр “Зохих захиргааны акт” гаргахыг даалгасан боловч өнөөдрийг хүртэл холбогдох шийдвэр гаргахгүй иргэний өв залгамжлах болон газартай холбогдох эрхийг зөрчсөн хууль бус шийдвэрийг хүчингүй болгоогүй байна.

Дөрөвдүгээр бүлэг. Санал, дүгнэлт

Орон нутаг дахь хүний эрхийн зөрчлийг арилгах талаар санал, арилга арга, одоогийн нөхцөл байдлын талаарх мэдээлэл.

Аймгийн Засаг даргад хандаж доод шатны байгууллагын шийдвэр, эс үйлдэхүй, олон жилийн үргэлжилсэн маргаанаар иргэд түлхүү ханддаг. Жишээ нь: Газрын маргаан, түгээмэл ашигт малтмалын хайгуулын болон ашиглалтын маргаан

гэх мэт. Энэ нь нутгийн захиргааны зарим анхан шатны байгууллагын албан хаагчид хүний эрхийн суурь ойлголтгүйгээс болж хүний эрхийг зарим тохиолдолд зөрчсөн шийдвэр, үйл ажиллагаа гаргадаг бөгөөд эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдсөн иргэд хаана, хэнд хандахаа төдийлэн мэдэхгүй байдаг ба буруу байгууллагад хандсанаас болж хугацаа алдаж иргэд бухимддаг байна. Үүнээс болж хүний эрх зөрчил гарах хандлагатай байна. Иймээс хүний эрхийн боловсролыг дээшлүүлэх цогц бодлого, арга хэмжээ авч иргэд, төрийн болон төрийн бус байгууллагад хүний эрхийн суурь ойлголтыг сайжруулахад шаардлагатай байна.

ДОРНОД АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР